U ziet, ik spreek tegen U precies zooals tegen de nederlandsche synode in mijn (heusch!) vredestichtenden brief van 13 Dec. 1943; en ik zou U in gemoede willen raden: luister er eens naar, zooals wij naar U willen luisteren, want het zijn oude klanken, en laat U leeren door de historie hier in Nederland. H i e r zijn er óók al, die destijds, opgezweept door ik weet niet wat voor passie, gezegd hebben: wát brief van 13 Dec., laat de man bukken, ga door, ga door, ga door met binden, — en die nu spijt hebben als haren op hun hoofd, al zèggen ze het niet hardop, en al geven hun propagandisten, Visser, Norel, en dat zijn maar een paar kersverse, uit pure dankbaarheid voor het feit, dat die brief van 13 December ook hén wou bewaren voor door henzelf nu theoretisch betreurde doordrijversmaatregeltjes, nu de schuld aan — wie hen wilden beschermen, o p t i j d, toen zij nog niet wakker waren. Slapers gooien wel meer de schuld op porders, die op tijd waren.

Ik beweer dus: mijn artikelen waren w è l „to the point". U beweerde: wie de bondsbelofte ziet à la Vrijgemaakten, die leert „gemeene gratie" binnen de bondsgemeenschap. Ik toonde aan: pardon, kijk eens naar Beza, supralapsarist, evenals U, coll. Hoeksema. Beza, zei ik, weerspreekt uw K.V.; is toch supralapsarist, daarom U welkom, ook hij gelooft g é é n gemeene-gratie binnen de bondssfeer à la Heyns — pas toch op voor het cliché „Heynsiaan", zooals wij moeten oppassen voor het cliché „Kuyperiaan", — want Beza leert, dat God roeping, en beloften-met-voorwaarden geeft óók aan wie de Heere b e s t è m d heeft om te h á t e n. Ik laat die constructie voor wat ze is; maar mijn vraag: zou Beza bij U lid kunnen worden, is vast en zeker „t o t h e p o i n t".

Als U nu zegt: dat is het puntje niet, dan zeg ik: ik houd maar op. Niet uit nijdigheid, maar omdat de lezers ook eens wat anders moeten hooren. Als men de zaak van de tafel schuift, dan herkrijgt de lezer zijn rechten.

Als U zegt: de K.V. i s naar de confessie, wat ik ontkende, onder verwijzing naar uitspraken, en naar de litteratuur (de kérkelijke) rondom Dordt, zoowel vóór als tijdens en ná Dordt, dan zeg ik: ik houd maar op, want ik kan niet blijven repeteeren.

Als U zegt: Heynsiaansch, terwijl ik schreef: noem het fijne puntje, want o p h e t m ij b e k e n d e p u n t weerspreken we hem, en verder is noch Heyns, noch Hoeksema, noch Schilder, noch Bavinck, noch Kuyper, noch iemand anders heelemaal goed of heelemaal kwaad, en het komt maar op de confessie aan, dan houd ik maar op.

Als U zegt: geloof is niet een CONDITIE, MAAR een MIDDEL, dan zeg ik: ik houd maar op. Ik beweer: middelen zijn ook condities, en ik heb dat aangetoond ook. Middel is conditie voor doelbereiking.

⁂

Laat me echter, bij dit voorloopig slot, nog één gemoedelijk woordje mogen schrijven. U komt nog eens terug op den brief van coll. Holwerda, en op onze samenspreking met de predikanten Kok en De Jong. Ik wilde, dat U deze zaak nu eens liet rusten.

Want primo: de broeders Kok en De Jong hebben van U, van Uw kerken, alleen maar goeds gezegd. Alleen maar goeds. Alleen maar goeds.

Secundo: er is met niemand gekonkeld; en dat ze hier niet officieel waren, hebben ze zelf duidelijk gezegd. Ze hebben ook niet gevráágd: mogen we komen?, w ij hebben hén gevraagd. Zooals we iedereen zouden vragen, die hier net in het land zou zijn, terwijl wij samenkwamen.

Tertio: ze hebben wèl gezegd, en dat vind ik een eervol testimonium, ook voor U: we kunnen van elkaar leeren; en dat was nu precies, wat in Uw eigen brief stond, zie het citaat, hierboven afgedrukt. Ze hebben óók gezegd: denk niet, dat wij zweren bij alle meeningen van wien ook, al is het een hooggeachte broeder, een geliefde voorganger. Heusch, ik begrijp er geen woord van, dat men in Amerika boos kan wezen als iemand zegt: u bent niet gebonden aan de meeningen van dien of dien. Natuurlijk beteekent dat: wèl gebonden aan de confessie, en dus óók aan álle meeningen die die-of-die c o n f o r m d e c o n f e s s i e leert. Maar verder: staat er in den bijbel nu een tekst over een kennen-ten-deele, over een nog-diepermoeten-indringen-in-de-mysteriën-des-heils, ja, dan neen? U zegt natuurlijk: daar twijfelt niemand onzer aan. Nu, geen stap verder zijn de predikanten Kok of De Jong gegaan, noch iemand van ons, die met hen genoegelijk konden spreken.

En als nu, quarto, collega Holwerda (met wien ik over dit artikel geen woord nog gesproken heb) aan een man, die hem raad vraagt, zegt: die kerken zijn kerken-van-Christus, wel, is dat dan voor U geen beker koud waters, na al de verguizing die over Uw hoofd en over dat van Uw kerken gekomen is? Ik heb wel eens iets gemeend te begrijpen van het verdriet, dat onverstand en erger in die dagen van Kalamazoo over U gebracht heeft. Ik weet er ook iets van, geloof ik. Is dan zoo'n uitspraak niet iets dat verblijdend is? Ik zelf was blij, toen ik dát las.

Ja, maar, zult U zeggen: prof. Holwerda schreef ook: de meening van Hoeksema is niet in alles bindend.

Nu, laat mij voor mezelf spreken. „Ze" probeeren van bepaalde zijde in Nederland ondergeteekende af en toe voor te stellen als een soort kerkvorstje, die maar op zijn stuk staat, en die nijdig wordt, als ze hem tegenspreken, eigen opinie doordrijvend. D i é nonsens, d i é maakt m ij kwaad. Ik zeg dan liefst duidelijk, dat ik het een brokje venijngeving vind, als ze zeggen: K. S. wordt kwaad, als ze zijn opinie niet deelen, en hij wil niet hooren zeggen, dat ze niet bindend is. Hij zegt, ik weet het goed, juist integendeel: de vrijgemaakte kerken waren niet vrijgemaakt, als ze zouden gebonden zijn aan de meeningen van dezen of genen. Ook K. S. is maar deze of gene. Dat is Hoeksema ook. En Ophoff. En Kok. En De Jong. En Petter. En als we dood zijn, gaat een ander argumenteeren. De jonge Ridderbos schreef van ons: ze canoniseeren daar welhaast Greijdanus. Terwijl hij had kunnen lezen, dat in dit eigen blad artikelen geplaatst zijn, die van Greijdanus' meening afweken. Terwijl er niemand is, die ook maar iets afdingt van onzen diepen eerbied voor hem en zijn werk. Zoolang ik er ben, neem ik het recht, te argumenteeren. Laat ze maar die a r g u m e n t e n bestrijden. Maar een pèstilentie vind ik het voor elke kerk, en daarom wordt ook precies een pestilentie verspreid van de zijde onzer tegenstanders, als men zeggen gaat: daar en daar mag je niets zeggen tegen de meening van die-of-die. I k voor mij zou het een e e r e vinden, als men van mijn k é r k e n schreef: denk nou maar niet, dat je daar moet napraten, wat S. G. of B. H. of C. V. of P. D. of H. J. J. of K. S. of D. v. D. of K. D. of wie verder een naam hebben mag, beweert boven de confessie; je mag gerust K. S. b.v. weerspreken. Met het fabeltje van een wit-zwart-schema, en met het venijnige gefluister van: die en die is een kerkvorstje, salva pace K. S., hebben ze ons al kwaad genoeg gedaan. Ik vind, dat coll. Holwerda, zoo sprekende, u w k e r k e n e n o o k U z e l f g e ê e r d h e e f t; en ik wou, dat dat nu ook eens hardop erkend werd, en dat excuus gemaakt werd tegenover hen, die inzake deze voor mij volslagen onbegrijpelijke affaire betrokken zijn geweest, en stuk voor stuk onschuldig waren als een lammetje.

U hebt in Amerika een wijde taak: ik geloof echter, dat U op een gevaarlijke grensscheiding gebracht zijt. Wordt die K.V. aangenomen, dan hebben Uw kerken een wending gemaakt, die fataal is. ZELFS AL HAD UW KORTE VERKLARING VAN A TOT Z VOLKOMEN GELIJK. Wat m.i. het geval niet is.

Tenslotte: ik vertel voor onze lezers meteen maar verder, dat U meedeelt, plaats besproken te hebben voor Uw reis naar Nederland op de boot, die 24 Juni vertrekt. U zegt erbij: that is, if they still want to see us, and if they still desire correspondence in spite of our doctrinal differences. Dat beteekent: ik kom, als tenminste de Vrijgemaakten er nog prijs op stellen, en als ze nog correspondentie verlangen in spijt van onze doctrinale verschillen.

Maar ik zal me er wel voor wachten, de verantwoordelijkheid voor Uw niet komen op mij te laden, door ons verlangen naar een gesprek aan „c o n d i t i e s (!) te binden. U weet, wat onze deputaten geschreven hebben. U weet ook, dat ik geen doctrinale verschillen tusschen uw k e r k e n en onze k e r k e n; uw K.V. is nog niet definitief aangenomen, en U kunt een massa doen, door te zeggen: neem ze niet aan, en zeker niet, vóórdat we rustig ook in Nederland hebben gepraat. U weet ook bizonder goed, dat Uw deputaten, en o n d e r h e n o o k U z e l f dus, hebben gezegd: d o g m a t i s c h e v e r s c h i l l e n z ij n n o g g e e n c o n f e s s i o n e e l e. U weet, dat een bindend verklaard formulier, waartegen men niet propageeren mag, zoo iets als confessioneele waarde krijgt: bindende „interpretatie" van de confessie. Ik ontken, dat de Dordtsche Vaderen de Leerregels zóó zouden geïnterpreteerd hebben. U weet ook, dat, als U dit stuk definitief aanneemt, U v ó ó r d a t U hier zou komen, zoudt hebben gezegd: ook jullie, deputaten, kunnen bij ons geen lid worden.

En nu moet U het verder maar zien.

Onze deputaten hebben U geschreven; en een krantenschrijver, die ook meteen een goede vriend van U en van Uw kerken wezen wil, heeft geen enkele reden of aanleiding, daarop terug te komen. Hij heeft wèl reden, tot U te zeggen: als U komt, and if YOU still desire to see us, ook al zeggen wij duidelijk: uw K.V. onderteekenen wij niet, terwijl wij voorts goed weten, goed gereformeerd te zijn, welnu, maak dan geen obstakel z o n d e r d a t G o d U d a a r t o e n o o d z a a k t. Niet in uw conscientie, maar in zijn W o o r d.

Ik ben overtuigd, dat de God, die over heel de wereld zijn schare van confessoren bij de maand ziet dunnen, het niet goed vindt, dat men zijn amerikaansche schapen bindt aan die K.V.; want men KAN die weerspreken als remonstrant, en als pelagiaan, en als semipelagiaan, en als crypto-remonstrant en als duizend andere dingen meer. Maar: — men kan ze óók weerspreken op de manier van ondergeteekende. En ondergeteekende gelooft, gereformeerd te denken. En U hebt dat tot nu toe niet weerlegd. Het staat aan U, tot hem en de anderen, die als hij mochten denken, te zeggen: je bent misschien een beste kerel, of een erg slechte misschien, maar — je wordt geen lid van óns kerkje. Van óns zult U zulk 'n oordeel n i e t hooren. Wij hebben hier een beetje gelcerd in 1944, en meenen het, als wij ook tot U zeggen, wat wij tot Ridderbos en Polman hebben gezegd: God heeft meer geduld met het kerkverband dan U, indien U een K.V. zoudt aannemen of aangenomen hebben, als U op de boot stapt.

Eén vraagje nog: hoeveel serieuze léden van Uw kerk, die ge voor geen geld zoudt willen missen, begrijpen Uw K.V. in alle finesses? K. S.

⁂ Onjuiste voorlichting van den heer K. Norel

Verleden week beloofden we, iets te vertellen, van de manier, waarop de heer K. Norel, in zijn bij de N.V. Uitg. Mij J. H. Kok te Kampen verschenen boek „Een Vaste Burcht" een misteekening geeft van de geschiedenis onzer kerken.

Allereerst is daar voor de zooveelste maal de valsche voorstelling, alsof de historie—1944 een kwestie van dezen of genen meneer was. Dat is even dwaas, als toen een synodocratisch uitdrijvingspropagandist vertelde, dat ds H. J. Schilder een boek had geschreven **over — zichzelf.** Terwijl ds Sch. schreef over de **handelingen van een synode,** die met hulp van hooggeleerde rapporten en in synodale conclusies allerlei theologische vergissingen tot basis nam voor het handhaven van een **algemeene wet** tot toesluiting van den kansel voor

---

Op verstrooidenreis

⁂

Het werk te Makassar werd nog onderbroken door een bezoek aan Menado. Met een vliegtuig is dat maar eventjes overwippen. Het duurt met zoo'n ding maar drie uur. Maar het is altijd een afstand van een dikke acht honderd kilometer. Makassar ligt in de uiterste zuid-west hoek van Celebes, Menado daarentegen op het uiterste Noordpuntje van het eiland.

De tocht begon niet zoo goed. Want een vliegtocht wordt altijd voorafgegaan door een autorit met de bus van de K.L.M. Nu zijn dat in de buitengewesten niet zulke beste voertuigen. En je wordt erin geladen al geruimen tijd voor het vertrek van het vliegtuig. Nu zou de reis worden gemaakt met een machine, die den vorigen dag al van Batavia was gekomen, en waarvan de bemanning in Makassar overnacht had. Maar toen de autobus bij het hotel kwam, om de bemanning op te pikken, moest deze nog ontbijten. Op zichzelf was dit niet zoo erg, maar er werd verzuimd ons uit te noodigen, zoolang uit te stappen en op het terras van het hotel plaats te nemen. Zoodat we een drie kwartier in die bus hebben zitten mopperen. We hadden ó ó k wel zin in een kop koffie. Tenslotte hadden we ons ontbijt al bar vroeg gebruikt, en ieder weet, dat er dan niet zooveel van komt.

De situatie was dan ook allerminst naar den zin van den steward, den heer van Beek—Wolthuis. Toen die met de bemanning zijn plaats in de bus had ingenomen verzekerde hij, dat hij het verzuim zou vergoeden. En hij heeft woord gehouden, want hij liet op het restaurant van het vliegveld koffie voor ons aanrukken en hij zorgde voor uitstekende sandwiches uit den in het vliegtuig aanwezigen voorraad. Ook tijdens de vlucht heeft het ons met den heer van Beek—Wolthuis aan niets ontbroken. Nu spreekt dat wel vanzelf als je met de K.L.M. reist. Maar het spreekt heelemaal vanzelf als de heer van Beek—Wolthuis steward op het vliegtuig is. Hij is een uitermate gul en onderhoudend gastheer. Ik had al kennis met hem gemaakt bijna een jaar eerder, op reis naar Medan. Toen was hij zélf passagier. Hij had een paar dagen verlof en die ging hij in Medan doorbrengen. Of hij zat als reserve-lid van de crew in het vliegtuig, weet ik veel. Maar hij had toen geen dienst. Toch heeft hij toen al het gezelschap aangenaam trachten bezig te houden tijdens een vlucht door bar slecht weer. Hij wist de stemming erin te houden en voor de noodige afleiding te zorgen, waardoor het aantal luchtzieke passagiers toen tot een minimum beperkt bleef. Als iemand verre reizen doet kan hij veel verhalen. Dat was zeker van toepassing op dezen steward. En als het niet allemaal waar geweest is wat hij vertelde, was het toch erg mooi verzonnen. Zoo vertelde hij van een Chinees die een papieren zak voor luchtzieke passagiers eens van binnen wilde bekijken, en het ding daartoe met de opening boven zijn oogen hield. Maar het ding was niet leeg, en de gevolgen laten zich raden. Maar toen de heer van Beek—Wolthuis later de mop aan andere passagiers demonstreerde, had hij óók een zak gepakt die niet leeg was. Je moet maar hoffen.

De vliegtocht was buitengewoon mooi. Het weer was helder, en het bergland van Celebes is van uitzonderlijke schoonheid, vooral als het door de ochtendzon beschenen wordt en de toppen nog nat zijn van den dauw. De oversteek naar den noordelijken uitlooper van het eiland Celebes had zijn eigen bekoring. En het binnenkomen op het vliegveld van uit zee, levert een onvergetelijk gezicht op de baai, die de natuurlijke haven van Menado vormt.

De vlakte waarin de stad ligt wordt afgezet door tamelijk hooge bergketens. Vooral vanuit de lucht, op geringe hoogte binnenvliegend, (het vliegtuig is dan al in de z.g.n. final approach), biedt dat een schouwspel, dat je nooit uit je geheugen gaat.